

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2025 №4
(9)

SAMARQAND – 2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

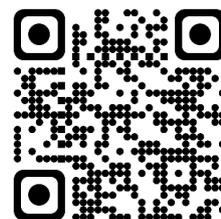
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
<p>Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i></p>	<p>Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i></p>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
<p>Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston); Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston);</p>	<p>Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon); Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya); Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston); Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ahmadjon MAVLONOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ilyos JO‘RAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ibodullo ZUBAYDULLAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Bahora YUNUSOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston); Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston); Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).</p>

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Заместитель главного редактора:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Ахмаджон МАВЛОНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Илёс ЖУРАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Иболулло ЗУБАЙДУЛЛАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Бахора ЮНУСОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – PhD (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ (Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMİY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);
Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);
Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);
Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);
Prof. Dr. Abduselam ARVAS (Turkey);
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);
Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);
Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);
Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);
Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);
Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);
Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Zarifa KHUSANOVA (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Akhmadjon MAVLONOV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Ilyos JURAYEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Uzbekistan);
Ass. Prof. PhD. Bakhora YUNUSOVA (Uzbekistan);
PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);
Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)
Technical staff: *Rakhmatulla SHOKIROV* (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);
Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);
Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);
Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNÖV (Özbekistan);
Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNÖV (Özbekistan);
Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);
Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);
Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);
Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);
Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);
Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);
Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);
Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);
Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);
Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);
Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);
Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);
Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);
Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);
Doç. Dr. Ahmadjon MAVLONOV (Özbekistan);
Doç. Dr. Ilyos JÖRAYEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Özbekistan);
Doç. Dr. Bahora YUNUSOVA (Özbekistan);
Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);
Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)
Teknik Personel: *Rahmatullah ŞOKİROV* (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ
TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Nergis BIRAY	
Ana Dili Bilinci ve Türk Dünyasının Dil Birliği.....	7
Elçin İBRAHİMOV	
Türk Dünyasında Ortak Alfabe ve İletişim Dili	14
Berdi SARIYEV	
Bağımsızlıktan Sonra Türkmenistan’da Dil Çalışmaları	23
Emrah YILMAZ	
UNESCO Ekseninde Türk Dili Ailesinin Küresel Yolculuğu	35
Nigar Oruj MAMMADOVA	
Azerbaycan Toponimisinde Paleodiyalektolojik ve Neodiyalektolojik Dilsel Olgular	48
Dinara ISLAMOVA, Muxlisa JALILOVA	
Turkiy tillarda etnografizmlarning shakllanishi va rivoji: areal hamda lingvomadaniy tahlil	53
TURKIY XALQLAR TARIXI	
Zhalgas TORENIYAZOV, Gulnaz ALLAMZHAROVA	
The central city in the southern Aral region: Kungrad (XVII-XIX centuries).....	60
Munisa ABDUMUTALOVA	
XIX asrning 2-yarmi – XX asr boshlarida O’rta Osiyo hunarmandchilik ustaxonalari va ularning shakllanish jarayoni	68
Мухаммадхон БУЗРУКОВ	
Рукопись произведения «Kalila va dimna-i turkiy» из библиотеки Самаркандского государственного университета как памятник литературного языка Хивинского ханства.....	74
Sherzod TANGIROV	
Rossiya imperiyasi ma’uriyatida tarjimonlar masalasiga doir hujjatlar tahlili (Samarqand viloyati misolida).....	81
ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK	
Sema EYNEL	
İsacan Sultan’ın “Ali Şir Nevâî” Romanının Kaynakları Üzerine Metinlerarası Bir İnceleme	87
Уркия УЗЕНБАЕВА	
Чынгыз Айтматовдун чыгармаларындагы улуттук идеологияны чагылдыруудагы аялдардын орду	99
Axmadjon MAVLONOV, Marjona MUSTAFOQULOVA	
O’tkir Hoshimov hikoyalarida -day/-dek vositalari yordamida hosil bo’lgan o’xshatishlar	105
Элмира ХУРИБАЕВА	
Кыргыз тилиндеги дыйканчылык өнөрүн чагылдырган метафоралар жана табышмактар	112
Ayten HASANOVA	
Azerbaycan Dilinin Gebele Şivelerinde Terminolojik Karakterli Kelimeler	119
Бекзод САТТОРОВ	
Язык и мышление: когнитивный аспект узбекского языка.....	124
Саломат ХУСАНОВА	
Анализ отражения гендерных ролей и ожиданий в поэзии А. Ахматовой и Х. Худойбердиевой	130
Рохила АМИНОВА	
Особенности перевода узбекских фразеологизмов на русский язык	137
Шахноза РАСУЛОВА	
Поэтические приёмы изображения пейзажа в современной узбекской поэзии	142
Баходир ЧОРИЕВ	
Функциональные особенности вокативных предложений в узбекском и русском языках	147
Oybek BARZIYEV	
Saylov sikli bilan bog’liq bo’lgan an’anaviy poetik turkumlar.....	153
Rajab XIDIROV, Mekkamtosh BO’RONOVA	
O’zbek va tojik tillarida frazemalarning semantik xususiyatlari.....	160
Alisher O’RAZOV	
O’zbek tilshunosligida leksemaning lingvistik tadqiqi.....	165

AZIZ MUSHTARIY!

Jurnalimizning ushbu soni turkiy dunyoning boy til merosini global istiqbol nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadi. Maqolalarning asosiy yo'nalishini turkiy dunyoning integratsiya jarayoni, global taraqqiyoti, umumiy alifbo va til birligi borasidagi sa'y-harakatlar tashkil etadi. YUNESCOning Samarqandda bo'lib o'tgan 43-Bosh konferensiyasida qabul qilingan “15-dekabr – Butunjahon turkiy tillar kuni” qarori turkiy dunyo madaniy merosining jahon miqosida tan olinishidagi tarixiy burilish nuqtasi bo'ldi. Ushbu sonida Xiva xonligi yodgorligi bo'lmish “Kalila va Dimna-i Turkiy” qo'lyozmasidan tortib, “Alisher Navoiy” romanining matnlararo manbalarigacha bo'lgan ko'plab mavzular turli jihatlaridan tadqiq etilgan. Kognitiv tilshunoslik doirasida o'zbek va rus tillari o'rtasidagi funksional bog'liqliklar hamda frazeologik birliklar, Ozarbayjon dialektologiyasining izlari, qirg'izchadagi qishloq xo'jaligi metaforalari va etnografik tadqiqotlar fanlararo yondashuv asosida tahlil qilingan. Adabiyot va tarix nuqtayi nazaridan esa Chingiz Aytmatov ijodi hamda zamonaviy she'riyatda ayol obrazining mafkuraviy in'ikosi o'rganilgan; Janubiy Orol bo'yining markaziy shahri Qo'ng'irotning rivojlanishi va Rossiya imperiyasi arxivlaridagi “tarjimonlik” masalasi yoritib berilgan. Tahririyat hay'ati sifatida turkiy dunyoning ma'muriy, ijtimoiy va lisoniy rivojlanishiga xizmat qiluvchi ushbu boy ilmiy merosni sizlarga taqdim etayotganimizdan g'oyat mamnunmiz.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

This issue of our journal explores the deep-rooted linguistic heritage of the Turkic world from a global perspective. The central themes of the articles focus on the integration processes of the Turkic world, its global trajectory, and ongoing efforts toward the establishment of a common alphabet and linguistic unity. The resolution adopted at UNESCO's 43rd General Conference in Samarkand to declare December 15 as World Turkic Languages Day stands as a historic milestone, affirming the cultural heritage of the Turkic world on a global scale. In this issue, a wide range of topics is examined in depth, ranging from the Kelile ve Dimne Türkî manuscript, a legacy of the Khiva Khanate, to the intertextual sources of the modern Ali-Shir Nava'i novel. Through an interdisciplinary approach, we analyze the functional links and phraseological structures between Uzbek and Russian within the framework of cognitive linguistics, the traces of Azerbaijani dialectology, as well as agricultural metaphors and ethnographic studies in the Kyrgyz language. From a literary and historical perspective, the ideological reflections of female figures in the works of Chingiz Aytmatov and contemporary poetry are scrutinized. Furthermore, the historical development of Kungrad, the central city of the Southern Aral region, and the crucial issue of interpretation reflected in the archival materials of the Russian Empire are brought to light. As the Editorial Board, we take great pride in presenting this collection, which sheds light on the administrative, social, and linguistic evolution of the Turkic world.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Dergimizin bu sayısı, Türk dünyasının köklü dil mirasını küresel bir perspektifle ele almaktadır. Yazıların ana eksenini; Türk dünyasının entegrasyon süreci, küresel yolculuğu, ortak alfabe ve dil birliği çalışmaları oluşturmaktadır. UNESCO'nun Semerkant'taki 43. Genel Konferansı'nda alınan “15 Aralık Dünya Türk Dili Günü” kararı, Türk dünyasının kültürel mirasını küresel ölçekte tescilleyen tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Bu sayımızda, Hiva Hanlığı yadigarı Kelile ve Dimne-i Türkî yazmasından, modern Ali Şîr Nevâî romanının metinlerarası kaynaklarına kadar pek çok konu farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Bilişsel dilbilim bağlamında Özbekçe ve Rusça arasındaki işlevsel bağlar ile frazeolojik yapılar, Azerbaycan diyalektolojisinin izleri, Kırgızcadaki tarım metaforları ve etnografik çalışmalar disiplinlerarası bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Edebiyat ve tarih perspektifinde ise Cengiz Aytmatov ve modern şiirde kadın figürünün ideolojik yansımaları irdelenirken; Güney Aral bölgesinin merkez şehri Kungrad'ın gelişimi ve Rus İmparatorluğu arşivlerindeki “tercümanlık” meselesi gün yüzüne çıkarılmıştır. Yayın Kurulu olarak; Türk dünyasının idari, sosyal ve dilsel gelişimine şük tutan bu birikimi sizlerle buluşturmanın kıvançını yaşıyoruz.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Данный выпуск нашего журнала рассматривает огромное языковое наследие тюркского мира в глобальной перспективе. Основное направление статей составляют процессы интеграции тюркского мира, его глобальный путь, а также исследования в области создания единого алфавита и языкового единства. Решение о провозглашении «15 декабря – Всемирным днем тюркского языка», принятое на 43-й Генеральной конференции ЮНЕСКО в Самарканде, стало историческим поворотным моментом, закрепившим культурное наследие тюркского мира на мировом уровне. В данном номере с различных ракурсов проанализировано множество тем: начиная от рукописи «Калила и Димна-и Тюрки», наследия Хивинского ханства, до интертекстуальных источников современного романа об Алишере Навои. С междисциплинарной точки зрения исследованы функциональные связи и frazeологические структуры узбекского и русского языков в контексте когнитивной лингвистики, следы азербайджанской диалектологии, сельскохозяйственные метафоры в киргизском языке и этнографические работы. С позиций литературы и истории рассматривается идеологическое отражение образа женщины в творчестве Чингиза Айтматова и современной поэзии, а также освещаются вопросы развития города Кунград — центра Южного Приаралья и проблемы «переводческого дела» в архивах Российской империи. Редакционная коллегия выражает гордость за возможность представить вам этот богатый материал, проливающий свет на административное, социальное и лингвистическое развитие тюркского мира.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

ЧЫНГЫЗ АЙТМАТОВДУН ЧЫГАРМАЛАРЫНДАГЫ УЛУТТУК ИДЕОЛОГИЯНЫ ЧАГЫЛДЫРУУДАГЫ АЯЛДАРДЫН ОРДУ

Ага окутуучу **УЗЕНБАЕВА Уркия,**

К.Ш.Токтомаматов атындагы эл аралык университетинин
Эл аралык мамилелер жана жалпы теориялык сабактар кафедрасы

(Жала-Абад, Кыргыз Республикасы)

 E-mail: uzenbaevaurkiya@gmail.com

 ORCID: 0000-0002-0892-6129

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18340369>

Аннотация: Ар бир улуттун маданиятын, тарыхын, аң-сезимин сактоо, биринчи кезекте турат, ошол себептен элдин руханий байлыгына жана социалдык абалына жараша болот. Улуттук идеология бул элдин тарыхы жана жашоо образы келечек муундан муунга багыт берген руханий жол. Мындай идеяны калыптандырууда аялдардын ролу өзгөчө мааниге ээ десек болот. Айрыкча биздин коомубузда аял эне, тарбиячы жана маданиятты сактоочу баалуулуктарды ташуучу инсан, ошондой эле улуттук идеологияны калыптандырууда сактап калуучу, чечүүчү инсан. Кыргыз коомунун түзүлүшүнө аял салт-санаанын жана руханий мурастын негизги сактоочусу катары эсептейбиз. Энелер бизге тилди үйрөтөт, тарыхты жана балдарга тарбия берет. Бул нерсенин натыйжасында аял өзүнүн каада-салтын, тилин, динге болгон ишенимдерин жана дүйнө таанымын муундан муунга жеткирип берүүчү инсан катары айтсак болот. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы аялдардын образы улутубуздун руханий мурасын сактоодо, жайылтууда зор роль ойнойт.

Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгында улуттук салттарды жана жалпы адамзаттык гуманисттик идеяларды айкалыштырып, чагылдырып берген жазуучу десек жаңылышпайбыз. Анын көркөм дүйнөсүнүн маанилүү элементтеринин бири аял образы көп кырдуу, жандуу, символдуу деп айта алабыз.

Негизги сөздөр: *маданият, повесть, религия, роман, субъект, традиция, символ, элемент.*

РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В ОТРАЖЕНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕОЛОГИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА

УЗЕНБАЕВА Уркия,

Старший преподаватель кафедры международных
отношений и общетеоретических дисциплин

Международный университет им. К.Ш.Токтомаматова

(Джала-Абад, Кыргызстан)

Аннотация: Сохранение культуры, истории и самосознания каждой нации имеет первостепенное значение и зависит от духовного богатства и социального положения народа. Национальная идеология – это духовный путь, который история и образ жизни народа определяют из поколения в поколение.

Роль женщин в формировании этой идеи особенно важна. В нашем обществе женщины, особенно матери, воспитательницы, хранительницы культуры и носители ценностей играют важнейшую роль в формировании и сохранении национальной идеологии. В структуре кыргызского общества женщины считаются главными хранительницами традиций и духовного наследия. Матери обучают нас языку, истории и

воспитывают детей. Таким образом, именно женщины передают из поколения в поколение свои традиции, язык, религиозные убеждения и мировоззрение.

Чингиз Айтматов – писатель, сумевший в своём творчестве соединить глубокие национальные традиции и общечеловеческие гуманистические идеи. Одним из важных элементов его художественного мира является образ женщины – многогранный, яркий, символический.

Ключевые слова: *культура, повесть, религия, роман, субъект, традиция, символ, элемент.*

THE ROLE OF WOMEN IN THE EXPRESSION OF NATIONAL IDEOLOGY IN THE WORKS OF CHINGIZ AITMATOV

Urkiya UZENBAEVA

Senior Lecturer, Department of International Relations and
General Theoretical Studies of El Aryalik University
(Jala-Abad, Kyrgyzstan)

Annotation: Preserving the culture, history, and identity of each nation is of paramount importance and depends on the spiritual wealth and social status of the people. National ideology is the spiritual path of people's history and way of life, passed down from generation to generation.

The role of women in shaping this idea is particularly important. In our society, women, especially mothers, educators, guardians of culture, and bearers of values, play a crucial role in shaping and preserving national ideology.

In Kyrgyz society, women are considered the primary guardians of traditions and spiritual heritage. Mothers teach us language and history and raise children. Thus, it is women who pass on their traditions, language, religious beliefs, and worldview from generation to generation.

Key words: *culture, story, subject, novel, traditions, religious, symbol, element.*

Бул макалада мен Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы улуттук идеологияны чагылдыруудагы аялдардын ордун көрсөткөнгө аракет кылдым. Кыргызстандагы улуттук саясатты, маданиятты, сактоодо аялдардын ролу абдан чоң. Алар аркылуу идеологиялык багыттар, үрп-адаттар, каада салттар турмушта ишке ашат. Мисалы, аялдар жергиликтүү каада-салтты, үрп-адатты өткөрүүдө көмөкчү болушат. Ошону менен аял заты улуттук баалуулуктарды алып жүрүүчү. Мисалы: Чыңгыз Айтматовдун балалыгы экинчи дүйнөлүк согуш мезгилине туура келген. Бул доордо автор аялдардын күрөшүн, саптын артындагы оор жүктөрдү көрүп чоңойгон. Бул азаптуу окуялар анын жан дүйнөсүнө терең из калтырып, анын чыгармаларында аял каармандардын пайда болушуна түрткү болгон. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында согуш мезгилин чагылдырган “Жамийла” жана “Бетме-бет” жана Кыргызстанда Советтик түзүлүштүн орношуна арналган “Менин биринчи мугалимим” повесттериндеги аялдар каарманын изилдеп чагылдырып көрсөтө алган. Чыгармаларда дүйнөлүк согуш учурундагы аял каармандардын калыптанышына көңүл бурган.

Согуш мезгилиндеги кыйынчылыктарды жана советтик модернизациянын натыйжасында келип чыккан социалдык кайра курууларды талдоо аркылуу, кыргыз аялдарынын социалдык абалын сүрөттөйт. Бул кыргыз коомунун чектөөчү нормаларын, үрп-адаттарын, каада-салттарын аялдардын согуш учурундагы кыйынчылыктарын жана социалдык өзгөрүүлөрү менен айкалыштырган мезгилдин шарттарын чагылдырат.

“Менин биринчи мугалимим” чыгармасында Алтынайдын каарманы аялдын билим алуу укугун жана патриархалдык коомдо өз жашоосун өз алдынча башкаруу укугун баса белгилеген.

“Бетме-бет” чыгармасындагы башкы каарман Сейде руханий туруктуулуктун жана жакшылыктын символу катары өзгөчөлөнөт. Бул үч башкы каарман кыргыздын каада-салтын, коомдук нормаларын сыйлаган аялдар болгону менен, өз бактына, келечегине, өз тагдырын өзү чече алуу жагынан окшоштуктары бар. Учурдагы изилдөөлөрдө бул каармандар көбүнчө эмоциялык тереңдиги же социалдык ролдору аркылуу гана каралат. Бирок бул изилдөө Ч. Айтматовдун адабиятындагы көп кырдуу инсандык репрезентацияларды бир эле учурда аялдардын социалдык таандыкка жана жеке автономияга болгон изденүүсүн ачып берет.

Дагы кошумчалап кетсек автор өзүнүн чыгармаларында аялдар образы улуттук маданиятты, руханий баалуулукту, эне тилин, салт-санаасын, үрп-адатты жана адамзат асыл ойлорун алып жүрүүчү катары сүрөттөйт. Ч. Айтматов аял образы аркылуу улутун анын келечегин, баалуулугун жана азабын сүрөттөп көрсөтөт. Ч.Айтматов **аял образы аркылуу идеологияны муундан муунга өткөрүп берүүчү аял экенин чагылдырып көрсөткөн өз чыгармаларында. Аялдар** тарбия берүүчү инсан, абийирди, намысты калыптандыруучу инсан жана тилди тарыхты жана каада - салтты үйрөтүүчү инсан катары чагылдырган.

Бул көрүнүштү Чынгыз Айтматовдун чыгармаларынан гана эмес, бүгүнкү күндөгү кыргыз коомунун турмушунан да байкоого болот. Энелер мектебин уюштуруу, эне тилин үйрөтүү боюнча коомдук иш-чаралар, бала бакчадагы бала тарбиялоолор дагы аялдар образына кирет десек жанылышпайбыз.

Чынгыз Айтматовдун чыгармаларында аял образы терең философиялык, тарыхый жана социалдык мааниге ээ. Чынгыз Айтматовдун “Жамийла” чыгармасында каарман салтты жана үрп-адатты талашып, аялдын сүйүүгө болгон укугун, анын келечегин өз эркин чагылдырат. “Жамийла” повести Айтматов салттуу баалуулуктар менен адам эркиндигинин кагылышуусу жөнүндө сөз кылган. Бул чыгармада аял образы мисал болуп келе жатат. Чыгарма боюнча айта турган болсок, Жамийла күйөөсү жокто башка эркекти сүйүп калуу менен коомго терс таасирин тийгизгени эле болбосо тескерисинче, ички чынчылдык, өз тагдырын өзү тандоо катары чагылдырат. [Айтматов Ч, 120-127]

Айтматовдун бир канча чыгармаларында аял каармандары татаал, трагедиялуу жана терең символикалуу болуп калат. Мисалга алсак, «Бороондуу ышкырык аялдама» романында маркум инженердин жубайы Нафиса аялдык кайраттуулуктун, ишенимдүүлүктүн, адеп-ахлактыктын нукура тазалыктын инсаны катары көрсөтүлөт.

Ч. Айтматовдун «Күн жүз жылдан да узак» романында Укубаланын жана башка аялдардын образдары аркылуу аялдын эс-тутумун улутун, б.а. аялдардын тарыхын, маданиятын алып жүрүүчү инсан катары көрсөтөт.

Ч. Айтматов өз каармандарынын өмүр жолу аркылуу кыргыз элинин ар-намысын, сүйүүгө берилгендигин, энелик ички туйгусун, туулган жерге болгон сүйүүсүн байланышы сыяктуу түпкү идеялык жана маданий баалуулуктарын ачып берет.

Улуу инсаныбыздын калк арасына кеңири тарашы аял затын даңазалап жазганында десек дагы жаңылышпайбыз. Бул нерсени жазуучу өзүнүн көпчүлүк чыгармаларында аялзатынын адамзат турмушундагы ролу абдан чоң экенин чыгармаларында көрсөтүп берет. Автор чыгармаларында чагылдыргандай согуш мезгилинде канчалаган энелерибиз

баласыз, жаш балдар атасыз, канчалаган келиндер күйөөсүз калган. Ошондой болгон убакта да белди бекем бууган энелерибиз, жаш келиндерибиз колхоздо эмгектенип, өздөрүн эле эмес, балдарын да татыктуу багып, тарбиялоого да жетише алышкан. Буга мисал катары **“Атадан калган туяк”** аңгемесин айтсак болот. Чыгармадагы Жээнгүл өзүнүн жалгыз, аял экенине карабастан, сүйүктүү күйөөсүнөн калган жалгыз баласын атасыз дедирбей, эч нерседен кем кылбай тарбиялоо үчүн көптөгөн жерлерде иштеп ошону менен бирге жакшы тарбия бергенге аракет жасаган.[Сооронбаева Г, ст.80-85]

Азыркы учурда ушундай көрүнүштөргө көп эле туш боло бербейсиз. Күйөөсү өлсө, ага аза күтмөк турмак, көр тириликти шылтоо кылып өз баласын апасына же дагы бир жакын туугандарына таштап, башка өлкөгө мигрант болуп кетишүүдө. Анан дагы балдарын таштап турмушка чыгат, турмушка чыкканда турмушу болбой, баласына да тарбия бере албай, мигрант болуп башка өлкөдө иштеп жүргөндөр да кездешет. Мындай көрүнүштү энелик милдетке жоопкерчиликсиз мамиле жасаган кайдыгерлик десек болот. Жээнгүлдүн сабырдуулугу, эмгекчилдиги, мээримдүүлүгү, сүйүктүү жарынан калган жалгыз баласын камкор эне экендигин көрсөтүп, баланын кызыкчылыгын, келечектин кызыкчылыгын ойлогон аялзатынын үлгүсү катары айтсак болот. Өсүп келе жаткан кыздарыбызды тарбиялоого мисал катары айтсак болот.[Айтматов, Ч., ст. 5-10]

Аял образын сүрөттөгөн автордун дагы бир чыгармасы **“Саманчынын жолу”** повестиндеги Толгонай. Бул чыгармасында Ч. Айтматов Толгонайдын образын эне катары гана эмес, улуттун тарыхын көкүрөгүндө көтөрүп жүргөн адам катары сүрөттөйт. Толгонай тагдырга баш ийбеген, элинин кайгысын көтөргөн, тынчтыкты сүйгөн, адамдык сапаттарды эңсеген аял катары чагылдырган. Аялдын түбөлүктүү турмуш жашоосунда үй-бүлөнүн ачкычы “аял”- экенин далилдеп көрсөтүп берген.

Окумуштуу өзүнүн чыгармасында улуттук идеологияны мекенди сүйүүнү, энелик мээримди, сабырдуулукту, тарыхты баалоо аркылуу ачып берген. **“Кылым карытар бир күн”** романындагы аял образы. Романда аялдардын эркектер менен тең тайлашып иштөөсү, коомго аралашуусу руханий баалуулукка аралашкан инсан катары сүрөттөгөн. Бул чыгармада улуттук идентүүлүктү жоготпоо, маданият менен салтка таянуу аркылуу заманбап кыйынчылыктарга каршы туруу темалары берилет. Бул теманы кененирээк ачып берүү үчүн негизги ойлорду бөлүп карап чыксак болот. Аял салт менен заманбап жашоонун ортосундагы көпүрө десек болот. Себеби Ч. Айтматов аялдар аркылуу кыргыз элинин салт-санаасы менен заманбап жашоонун кагылышын, руханий турмушту көрсөтүп берген. Мисалы **“Гүлсарат”** чыгармасындагы Танабайдын аялы Күлайым – Ал заман талабына жараша өзгөрүп, материалдык дүйнө менен ыктап калган аял образы. Бул аркылуу жазуучу улуттук баалуулуктардын жоголуп баратканын сындаган. Бул кайчы образдар аркылуу коомдун ички жаңылануусуна аял маанилүү орунда экенин көрсөтөт. Ушул мисал менен тыянак чыгарсак Эне — тилдин, маданияттын сактоочусу деп айтсак болот. Аял тилди, тарыхты, улуттук аң-сезимди балдарга үйрөткөн башкы мугалим.[3]

Айтматов аял образдары аркылуу кыргыз тилинин жана тарыхынын улануусун камсыз кылган коомдук ролду чагылдырып берген. **Мисалга алсак “Адамдын тагдыры” повестиндеги эне образы** бир конкреттүү образ болбосо деле, энелик сезим аркылуу наристеге адамгерчилик, боорукерлик идеясы берилген. Айтматовдун чыгармаларындагы аялдар кээде курмандыкка барса да, өзүнүн баалуулуктарынан баш тартпаган. Аял улуттук образынын өчпөстүгүн көрсөтө алган.[5]

Макаланы жыйынтыктоодо мен Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы аял образын төмөнкүдөй сүрөттөсөк болот: аял улуттук идеологияны ташуучу жана заман менен күрөшкөн, бирок баалуулукту кошо алып кеткен инсан катары айтсак болот.

Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларындагы аялдардын образын окутууда жашоонун, үй-бүлөнүн ачкычы болгон, эркектин даражасын көтөргөн, атагын чыгарган аялзаты экендигин, жаш өспүрүмдөргө айтып, аял каармандарын кандайдыр бир билим алууга үндөшүбүз керек деп ойлойм. Ар бир үй-бүлөдө эркек киши баарына баш болуп, тирек болсо, аялзаты ошол тутканы бекем кармаган кеңешчи десек болот. Элибиз илгертен бери эле аялзатына урмат сый мамиле жасап, алардын айткан кеп-кеңешин угуп, ошол акыл менен иш жүргүзүшүп келишкен.[6]

Аял улуттук идеологияны кармап турган күч деп айтсак болот. Анткени ал үй-бүлө аркылуу коомду, мамлекетти, тилди, тарыхты калыптандырабыз. Кыргыз элинин маданияты, адабияты жана күнүмдүк жашоосуна аял бул улуттун тагдырын, келечегин жана аң-сезимин камтыган улуу инсан катары айтсак болот. Мындай мисалдар менен кыргыз эл оозеки чыгармаларынан, профессионалдык адабияттарынан да табууга болот.

Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында аялдардын ролун терең ачып берип, улуттук идеологияны чагылдырууда аялдын орду канчалык маанилүү экенин дүйнөлүк аренада чагылдырган. Аял улуттук идеологияны жаратуучу, алып жүрүүчү жана келечек муунду муунга өткөрүп берүүчү инсан. Чыңгыз Айтматов сыяктуу жазуучулардын чыгармаларында бул ойлор көркөм формада берилсе, бүгүнкү күндө ал аялдардын реалдуу жашоосунда ишке ашууда.[7]

Кыргыз коомунун бекем пайдубалы, улуттук аң-сезимдин түбөлүктүүлүгү дал ушул аялдардын туруктуулугуна жана руханий күчүнө байланыштуу десек болот. Айтматов универсалдуу образдарды жаратат, бирок алардын өзөгүндө терең мазмун жатат. Анын каармандары элдин духун, азабын, үмүтүн, күчүн, сүйүүсүн чагылдырып берген. Анын чыгармаларындагы аялдар жөн гана каармандар эмес, улуттун жан-дүйнөнүн сакчылары десек жаңылышпайбыз.

Азыр коомдо түшүнүксүз бир заманга туш болуп атабыз, баарыбыз эле Европадагы жашоону каалайбыз, бирок андай турмушта жашоо болбой турганын билип көрүп турсак дагы аны түшүнө албайбыз. Ар бир улуттун өзүнө гана таандык улуттук идеологиясы, баалуулуктары бар. Ар кимдин жашоосуна көз артып жүрүп, ара жолдо калган өспүрүмдөр көбөйдү. Жашоону чагылдырылган окуялар көбүнчө Ч.Айтматовдун чыгармаларында кайталангыс тарбияны чагылдырып берген. Чыгармаларында аялдардын образынан биз сабырдуулукту, сый-урмат көрсөтүүнү, бири – бирине болгон сылык мимилени, кечиримдүүлүктү көрө алабыз. Бир эле кыздар үчүн эле эмес, эркек балдарга да келечекте кандай кыздар менен баш кошуп, үй-бүлө курууда, ата-энесине да, балдарына да жакшы натыйжа бере турганын сөзсүз ойлонот десек жаңылышпайбыз. Кыздын ички сулуулугу менен сырткы келбети шайкеш келип, сүйлөгөн сөзү ордунда болуп, жасаган иши менен да дал келип турса, бир эле үй-бүлөнүн бактысына жаралган аял эмес, бүтүндөй кыргыз элинин тарыхын, үрп-адатын сактаган аял болот. Ар бир эле адамдын жашап өткөн өмүр жолу, тагдыры тарых үчүн кызмат кыла бербейт. Ар бирибиз жеке инсан болуп калыптанышыбыз үчүн эң сонун идеялар, керемет ойлор менен талыкпас тарбия, билим алуубуз керек.

Азыркы учурда аялдарга болгон зордук зомбулук өтө көбөйүп жатат. Мамлекетте аял менен эркектин тең укуктуу болбой жатканынан аял киши катары мен дагы

тынчсызданамын. Аялдардын жана кыздардын укугун илгерлетүү багытында акыркы аракеттерди эске алуу менен, Кыргызстанда үрөй учурган зордук зомбулук аялдарга, кыздарга карата зомбулук жасаган күнөөкөрлөрдүн жазасыз калуусуна тынчсыздануудамын. Бул нерсени мамлекет өз көзөмөлүнө алып аялдардын укугун коргойт деген үмүттөмүн.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски/ Колдонулган адабияттар:

1. Айтматов Ч. “Саманчынын жолу”, “Кылым карытар бир күн” Фрунзе 1980, ст.120-127
2. Сооронбаева Г. “Кыргыз аялдары: тарых жана заманбаптык” – Бишкек, 2015, ст.80-85
3. http://www.literatura.kg/uploads/bekturganova_kyrgyzstandyn_asyl_kyzdary.pdf
4. Айтматов, Ч. Т., «Жамийла», «Бороон токтойт», «Күн болсо жүз жылдан да узак» жана башкалар. Бишкек 2015, ст.5-10
5. https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_blog_kutbu_nadyrbaeva/29285763.html
6. https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_blog_kutbu_nadyrbaeva/29285763.html
7. <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/217/makaleler/11/2/arastirmax-cengiz-aytmatovun-romanlarinda-kadin-tesiri/anne-tipine-genel-bir-bakis.pdf>

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as “Figure”. Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilm-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqanda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUIYIDAGI YO‘NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoshlik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
“ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и внизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа А4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекондованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar “Resim” olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmelidir.
- Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 24-dekabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 27-dekabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturasida.

Offset qog‘ozida. Shartli bosma tabog‘i –11,25.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma №765

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9

772992

922004